Native language and literature

к.пед.н. Франчук Н.Л., Поздрань Ю.В.
Вінницький національний технічний університет, Україна

ФІЛОСОФІЯ МИСТЕЦТВА У ЦИКЛІ ПОЕЗІЙ ЛЕСІ УКРАЇНКИ «РИТМИ»

Призначення митця і мистецтва – одна з вічних тем поезії, літературної критики, публіцистики, письменницької кореспонденції. Однак, якщо естетична концепція романтиків виражалася у дещо загальних образах співців, кобзарів, бандуристів, то наприкінці XIX – на поч. XX ст. постала проблема конкретизації поета як борця, виразника дум народу.

У світовій літературі, вочевидь, немає видатного поета, який би не порушував проблему «митець і народ», «митець і суспільство» і не трактував її крізь призму власного світобачення. Однак далеко не завжди письменникам вдавалося з адекватною повнотою та глибиною відтворити образи високо обдарованих митців. Це під силу лише справжнім майстрам художнього слова.

Обгрунтування ролі літератури в суспільному житті було актуальним питанням для Лесі Українки. Вивести красне письменство на широкий шлях визвольної боротьби – у цьому вбачала вона завдання демократичних письменників. Творчість поетеси пройнята закликом до соціального й національного визволення. У всіх її творах романтичний характер розкривається у незвичайному патріотизмі, відданості справі народних інтересів.

В.П. Агеєва доводить, що у Лесі Українки поет трактується як опікун духовних скарбів, інструмент, що звучить в унісон з ритмами всесвіту. Вона говорить про те, що особиста і громадянська свобода, незалежність від суспільних потреб і вимог, ідейний нонконформізм виявляється спустошливим для митця, виснажує талант [1]. П.П. Филипович стверджує, що трагедія митця у творах Лесі Українки полягає в тому, що в його творчості зникає певна безпосередність і невимушеність, а замість цього з'являється надуманість і розумове напруження [6]. О.П. Онуфрієнко акцентує увагу на тому, що мотив служіння поета народу зазнає в Лесі Українки своєрідної трансформації [4].

XII INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE " Fundamental and applied science - 2016" • VOL 5

Розвиваючи тему мистецтва, зокрема його всеохоплюючої, самодостатньої сили і значення, Леся Українка створює цикл із 8 поезій «Ритми». Цей цикл, де своєрідно корелюються елементи модерного й народницького дискурсів, засвідчує нелегке прощання поетеси з колишніми ідеалами. Леся Українка утверджує культ сили, гордого індивідуалізму, особистої свободи, прагнучи досягти вершин, недоступних для натовпу. В.П. Агеєва зауважує, що поетеса здійснює це утвердження через заперечення старих ідеалів, цінностей, формул і сакральних образів [1: 11–12]. «Ритми» – це синтез розмірковувань поетеси над змістом і призначенням поетичного слова. Поезія циклу характеризується новим авторським світовідчуттям. На місце колишнього визначення суті поетичного слова як «весняних вод» приходить інше – «наснажені бурею великі морські хвилі» [5: 290]. Місце мрійливо-печального роздуму посідає пісня-оскарження, слово-апофеоз революційної пристрасті й світлої віри в перетворювальний зміст революційної боротьби.

У першій поезії циклу «Де поділися ви, голосні слова» відчувається тверда віра поетеси у силу художнього слова. Тому тропіка, зокрема метафора, складніша. Вона підпорядкована роздумам автора про місце поезії в житті і, будучи тісно пов'язана із загальним настроєм вірша, підкреслює авторське своєрідне світосприймання, суб'єктивну витонченість його асоціацій [4: 190]. Авторка ставить жорсткіші вимоги до поетичного слова, яке набуває нового призначення:

Промінням ясним, хвилями буйними,
Прудкими іскрами, летючими зірками,
Палкими блискавицями, мечами,
Хотіла б я вас викохать, слова!..
Вражайте, ріжте, навіть убивайте,
не будьте тільки дощиком осіннім,
палайте чи паліть, та не в'яліть!

Нагромадження характеристик-якостей поетичного слова, тих завдань і вимог, які перед ним ставляться, – дивовижне. Це синтез роздумів поетеси над головним змістом «єдиної зброї», поетичний маніфест, що активно діє впродовж усього її творчого життя. Яскрава мистецька індивідуальність з неповторним емоційним світом і темпераментом незримо присутня в експресії

та енергії думки, полемічно загострених і свідомо гіперболізованих образах, у пристрасному захисті переконань [2: 93].

За риторичними питаннями другої поезії циклу «Ритми» відчувається вибаглива іронія стосовно колишніх прекраснодушних оман [1: 12]:

Чому ж би їм не злинути угору,
мов жайворонка спів, дзвіночком срібним?..
Чом не заграти колом танцюристим,
мов ті листочки, що зриває буря,
мов діамантові сніжинки в хуртовину?

У третьому вірші звучить туга за красою і гармонією слова-пісні, яке має надзвичайну силу і від якого:

І жалі всі, в гармонію з'єднавшись,
озвались би, мов хмари в емпіреях.

У четвертій поезії Леся Українка висловлює думку про те, що після смерті митця залишаться його пісні-квіти, які нестимуть нащадкам його мудрі думки та погляди:

.. і на воді ще б колихались тільки
мої квітки, що не пішли за мною
на дно ріки. Плили б вони, аж поки
в яку сагу спокійну не прибились
до білих водяних лілей, – там стали б.

Занализувавши п'яту поезію циклу, можемо стверджувати, що пісня не буде служити жодним злободенним потребам, оскільки її основною метою є пробудження до дій:

Не треба їй ні сліз, ні спочування,
їй треба тільки волі і простору.

У шостому вірші звучить своєрідне звернення до вищої невідомої сили, яка наділяє людину талантом, після чого змінюється все її життя і, незважаючи на власні душевні поривання, вона має служити вищому мистецтву:

Хто наложив на мене обов'язок
будити мертвих, тішити живих
калейдоскопом радощів і горя?
Хто гордощі вложив мені у серце?
Хто дав мені одваги меч двосічний?..

У сьомому вірші поетеса висловила прагнення піднести поезію і мистецтво на вершину слави:

Непереможно прагну я поставить
там високо червону короговку,
де й сам орел гнізда не сміє звить!

У восьмій поезії лірична героїня-поетеса звертається до своєї долі, яка обділила її фізичним здоров'ям, зате обдарувала духовною силою, здатністю творити невмирущі поетичні шедеври:

Коли мені не дано крил міцних,
щоб я могла орлицею підбитись
геть високо понад найвищі гори,
то прагну я собі потоків сліз,
гарячих сліз, нестриманих, раптових,
що рвуться з глибини самого серця
джерелами живущої води.

Слова (мистецтво) проголошуються непідвладними будь-яким зовнішнім чинникам і вольовим рішенням, поет – не власник, не повелитель своїх слів, а швидше виконавець вищої волі, арфа під подувами вишніх вітрів. Леся Українка трактує поета як тимчасового охоронця, опікуна державних скарбів [1: 12]. Поет не хоче і не може дбати про запити аудиторії, зважати на прихильність чи зневагу слухачів. Він має творити для відродження й піднесення національної ідеї.

Весь цикл «Ритми» – це драматизований монолог ліричного героя, який, попри хвилинні сумніви, оскарження долі, намагається пробудити у душах читачів прагнення змінити свого життя на краще. У цьому драматизмі художнього мислення Лесі Українки знайшов вияв суперечливий характер її епохи і складний шлях поетеси до розуміння свого місця у битві за нове життя й нову людину.

Отже, мотив служіння народу зазнає в Лесі Українки своєрідної трансформації. Йдеться про духовне проводирство, про лицарські обов'язки вождя, який мусить не братися за плуг і молот як звичайний ратай чи каменяр, а осягати суспільні й духовно-будівничі завдання. Справжнє мистецтво служить людям, воно озивається болем у їхніх серцях – ця думка стала в поезії Лесі Українки однією з визначальних.

Література

1. Агєєва В.П. Митець і пуща [Текст] / В.П. Агєєва // Слово і час. – 1999. – № 8. – С. 11–18.
2. Історія української літератури кінця XIX – початку XX ст. : підручник [Текст] / За ред. проф. О.Д. Гнідан. – К. : Дибідь, 2005. – Кн. 1. – 624 с.
3. Кулінська Л.П. У світі ідей та образів : Особливості поетики драми Лесі Українки [Текст] / Л.П. Кулінська. – К. : Дніпро, 1971. – 222 с.
4. Онуфрієнко О.П. Головні світоглядно-філософські засади лірики Лесі Українки [Текст] / О.П. Онуфрієнко // Українська література в загальноосвітній школі. – 1999. – № 6. – С. 31–36.
5. Степанишин Б.І. Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка в школі : методичний посібник для вчителів [Текст] / Б.І. Степанишин. – К. : «Проза», 1998. – 384 с.
6. Филипович П.П. Генеза драматичної поеми Лесі Українки «У пущі» [Текст] // Зібрання творів у 12-ти томах / Українка Леся. – Т. 9. – К. : Книгоспілка, 1975. – С. 7–27.

5

volume

MATERIALS

OF XII INTERNATIONAL RESEARCH AND PRACTICE CONFERENCE

FUNDAMENTAL AND APPLIED SCIENCE - 2016

OCTOBER 30 - NOVEMBER 7, 2016

PHILOLOGICAL SCIENCES

Science and Education Ltd
Sheffield
UK

2016

ka.com • www.rusnauka.com • www.rusnauka.com • www.rusnauka.com • www.rusnauka.com • www.rusn